Третя частина центру Одеси

Дослідження та концепція розвитку
публічного простору

Липень 2018

Агенти змін

Зміст

Дослідження

4 Зона дослідження

6 Район з історією

8 Місце з багатьма обличчями

12 Замкнені квартали

14 Відпочинок на ногах

16 Затінок забезпечено

18 Район асфальту

20 Район пам’яток

22 (Не)активність фасадів

24 (Не)доступність території

26 Район комерції

28 Час спати

30 Район темних закутків

32 Небезпечно вночі

34 Дерева і види

35 Бізнес і фасади

Концепція

36 Мережа місць

36 Якість пішохідних зв’язків

38 Публічні простори

40 Будівлі

42 Об’єднання

46 Продовження Нагірного бульвару

48 Три шляхи

50 Доступ до води

52 Другорядні вулиці

53 Можливості

54 Недоліки

55 Пропозиція

Вступ

Команда «Агентів змін» дослідила ту частину Одеси, яка географічно відноситься до історичного центру, але в якій значно менше туристів, набагато менше зручностей для комфортного проведення часу «на ногах» та відомих місць інтересу, ніж в «активному центрі» (районі вулиць Дерибасівської, Катерининської, Грецької). «Активний» та «неактивний» (зона наших досліджень) центри чітко розділяються вулицею Преображенською — на захід від неї рівень активності публічного життя різко падає. Цю територію ми назвали «Третьою частиною» — у відповідності до колишнього адміністративного розподілу території міста[1].

Отримані в результаті досліджень дані стали підґрунтям у створенні концепції розвитку району. Під час збору та аналізу просторових даних і під час подальшої розробки концепції ми ставили перед собою наступні цілі:

- Зрозуміти поточний стан публічних просторів району, їхню зв'язаність та стан публічного життя в цілому.
- Виокремити можливі причини низької активності публічного життя.
- Розробити бачення розвитку мережі зв'язаних публічних просторів, яка зробила би можливим для користувачів цієї території комфортно та осмислено проводити час поза будівлями.

Обґрунтований підхід до проектування і перетворень в міському просторі дозволяє підсилювати хороші якості міста і уникати критичних помилок. Ми, «Агенти змін», намагаємося впроваджувати такий підхід в кожному нашому проекті. Він базується також на вірі в те, що життя «між будівлями» є фундаментальною складовою міста. Якщо таке життя оберігають і підсилюють, місто стає привабливим для мешканців і гостей. Добросусідські, довірливі зв'язки між жителями міста випливають з продуманого міського середовища, де задовольняються різні потреби різних користувачів. Таку парадигму мислення ми називаємо «public first».

«Якщо ви плануєте місто для авто і трафіку, ви отримуєте авто і трафік, якщо ви плануєте для людей і просторів — ви отримуєте людей і простори»[2].

---

[1] Губарь, О. (2015). История градостроительства Одессы и функции Одесского строительного комитета. Одесса: ТЕС.

[2] Фред Кент, Project for Public Spaces.

ДОСЛІДЖЕННЯ

Зона дослідження

Територія Третьої частини має обмежений вихід до порту та схилів. Серед його будівель значна кількість пам'яток архітектури місцевого і національного значення. Формально ця територія входить до центру Одеси, але за якістю інфраструктури, можливістю проведення часу й місцями інтересу значно поступається центру. Розмежування проходить вул. Преображенською. Головний туристичний маршрут Одеси також закінчується на цій території, біля Художнього музею.

Район дослідження обмежено вулицями Новосельського, Приморською, Льва Толстого і Преображенською. Зона продовжує центральну частину міста вздовж Одеських схилів і закінчується транспортною розв'язкою та естакадою, що веде до порту. Такі межі району дослідження є умовними межами пішохідної доступності від вулиці Преображенської на захід.

Дослідженнях доводять, що 75% всіх пішохідних пересувань людей в містах тривають у межах 15 хвилин, а 60% — у межах 10 хвилин[1].

Інші дослідження вказують, що середні та медіанні значення для прогулянки – 0,7 та 0,5 милі. Тривалість ходьби середнього та медіанного значення становить 15 та 10 хвилин[2].

Лише 18% пішохідних подорожей становили понад 1 милю[3].

---

[1] Claris, S., Scopelliti, D. (2016). Cities alive: Towards a walking world. London: Arup.

[2] Royal, D., Miller-Steiger, D. (2008). National Survey of Bicyclist and Pedestrian Attitudes and Behavior. Washington, D.C.: NHTSA

[3] NZ Transport Agency (2009) Pedestrian planning and design guide. Retrieved from: https://www.nzta.govt.nz/assets/resources/pedestrian-planning-guide/docs/pedestrian-planning-guide.pdf

Зона дослідження

Молдаванка

Пересип

вул. Пастера

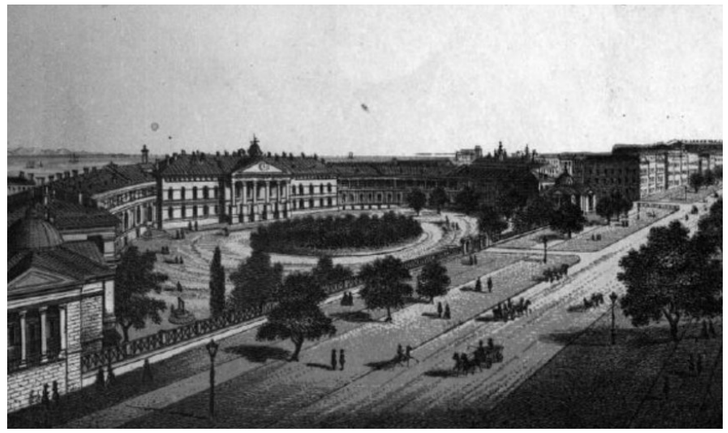
вул. Преображенська

Центр

Порт

Район з історією

1. Найбільша міська лікарня з 1810-х
2. Херсонська або Новобазарна площа з церквою, 1847 р. (знесена у 1930-х)
3. Новий ринок, 1896–1911 рр.
4. Головпоштамт, 1896 р.
5. Реформістська церква, 1892–1896 рр.
6. Будівля гідропатичного закладу Шорштейна (санаторій), кінець XIX сторіччя
7. Рішельєвський ліцей, потім — Новоросійський університет, 1865 р.
8. Спуск Торговою вулицею, кінець XIX сторіччя

1. Найбільша міська лікарня з 1810-х

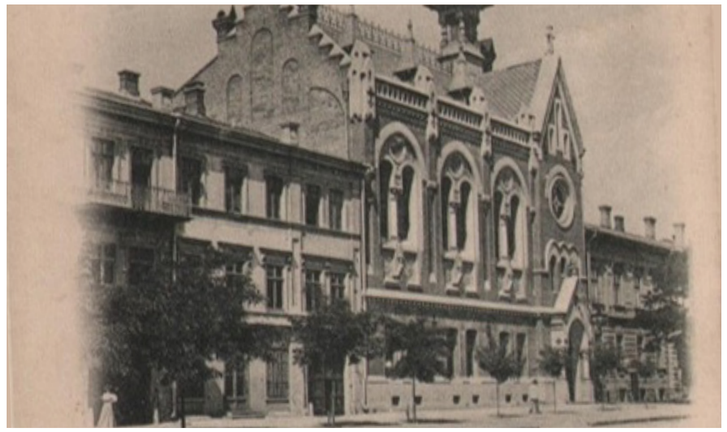
2. Херсонська або Новобазарна площа з церквою, 1847 р. (знесена у 1930-х)

3. Новий базар, 1896–1911 рр.

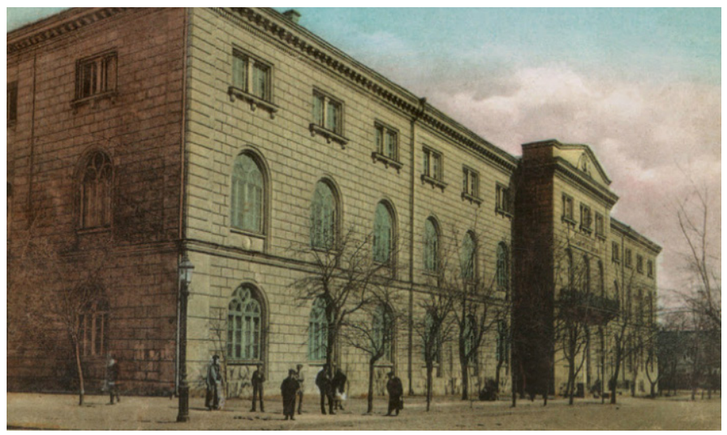
4. Головпоштамт, 1896 р.

5. Реформістська церква, 1892–1896 рр.

6. Будівля гідропатичного закладу Шорштейна (санаторій), кінець XIX сторіччя

7. Рішельєвський ліцей, потім — Новоросійський університет, 1865 р.

8. Спуск Торговою вулицею, кінець XIX сторіччя

Місце з багатьма обличчями

Третя частина — неоднорідна територія, але має декілька зон з домінантною функцією: комерційною, культурною, освітньою і житловою.

Головним індикатором цікавого та комфортного міста є висока різноманітність функцій будівель, відсутність надмірної концентрації активностей в одному місці. Це підтверджено прикладами високої якості життя в історичних містах, які формувалися сотнями агентів з відсутністю «центрального забудовника» [1].

В зоні дослідження переважає житлова забудова. Вона сконцентрована в кварталах між вул. Новосельського та Пастера. Культурні й освітні кластери зараз активні лише до вечірньої години пік. Ближче до ночі ці квартали стають безлюдними. Це негативно впливає на відчуття безпеки, адже люди, як правило, відчувають себе в небезпеці там, де немає постійного нагляду інших людей.

У цьому районі студентів і працівників разом більше, ніж жителів. За нашими розрахунками у районі близько 37 тис. жителів, 23 тис. студентів і 26 тис. працівників. Ці дані ми отримали з відкритих джерел: Державного реєстру виборців, сайтів підприємств і сайтів університетів.

Віковий розподіл жителів згідно Одесстату приблизно такий:

- дітей і підлітків до 18 років: 5050;
- людей працездатного віку: 22010;
- людей похилого віку (65+) : 5480;

Ці дані дозволяють зрозуміти, що район вже достатньо збалансований як за рахунок різноманітних функцій, так і за рахунок різноманітних користувачів.

---

[1] The Economist (2017). Livability Index - Retrieved from http://pages.eiu.com/rs/753-RIQ-438/images/Liveability_Free_Summary_2017.pdf

Культурний кластер (вулиця Пастера)

Освітній кластер університету ім. І. І. Мечникова (вулиця Дворянська)

Комерційна зона (Новий ринок)

Змішана зона (узвіз Маринеско)

Функція 1-го поверху

Освіта	Харчування	Житло	Господарчі	Офіси	Руїни	Торігвля	Культура
9,2%	1,4%	42,6%	6%	20,3%	3,4%	15,2%	2,1%

Житлова зона

Комерційна зона

Освітній кластер
університету імені
І. І. Мечникова

Зона лікарні та медичного
університету

Змішана зона

Культурний кластер

Функція поверхів

Замкнені квартали

Абсолютна більшість внутрішньої території кварталів закрита, а деякі публічні простори обмежено парканами.

Огороджена територія часто негативно впливає на якість міського простору: 1) містом стає незручно користуватись, відкритими для людей залишаються лише вулиці; 2) розривається міська тканина — величезна частина території просто випадає з ментальних карт мешканців; 3) люди відчувають себе непроханими гостями на території всього району.

Майже неможливо пройти наскрізь жоден з кварталів. Така закритість формує відчуття відповідальності за двір у жителів, але зменшує потенціал пішохідного руху для дозвілля в районі.

Частина з публічних просторів району — режимні, тобто підпорядковані певній установі, мають обмежений доступ (наприклад, за часом), у них діють специфічні правила поведінки. Зазвичай люди ззовні не знають, чи можна заходити на режимну територію, які тут діють умови, коли вона закривається і відкривається. Ця невизначеність, практично, нівелює можливість проведення часу тут для тих, хто не є «законними користувачами».

Для пішохода ззовні відкритими залишаються лише вулиці, що робить їх головним обличчям і образом району, а також основними місцями проведення вільного часу і щоденного руху.

Подвір'я, куди рідко заходять ззовні

Режимний простір — сквер університету ім. І. І. Мечникова

Велика територія ринку,
яка зачиняється ввечері
та блокує вільний рух

Недовикористані простори міських закладів освіти,
медицини та культури, які відчинені в невизначений час

Відкрита територія, яка
майже не використовується,
хащі

Відкритість території

Дороги	Відкрита	Напівприватна	Режимна	Закрита
20%	38%	9,1%	6,5%	26,4%

Відпочинок на ногах

У більшій частині району публічна інфраструктура відсутня або закрита для відвідування.

Відкрита публічна інфраструктура — лавки, столи, ігрові та спортивні майданчики — прямо впливає на комфорт міського простору — у користувача (пішохода) з'являється можливість використовувати простір між будівлями не лише для транзиту, а й для відпочинку та дозвілля. Таким чином більше людей проводять більше часу в публічному просторі. Якісні місця для спілкування, споглядання та гри також сприяють утворенню соціальних зв'язків, провокуючи випадкові знайомства.

Лавки, дитячі та спортивні майданчики є обов'язковою частиною не лише житлових кварталів, але й всієї території міста[1].

Вулиця Садова, закинутий дитячий майданчик

Лавки і скульптури сконцентровані у туристичній частині району, що продовжує маршрут бульвару Жванецького. На жаль, відстань до лавок від більшості значущих місць району настільки велика, що ніякої ролі в щоденному житті району вони не грають.

Якість проведення вільного часу у районі дуже сильно страждає від відсутності публічної інфраструктури. Літні люди і діти не можуть повноцінно проводити вільний час на вулиці, на яких немає ані місць для гри, ані місць для сидіння. Місцеві жителі якось можуть компенсувати цю ситуацію інфраструктурою всередині кварталів, але працівники і студенти майже не мають місця для відпочинку на вулиці.

Кількість лавок у порівнянні з європейськими містами:

- Копенгаген, центр: 1 150 000 м² — 1 380 місць для сидіння (1 місце для сидіння на 830 м²)
- Стокгольм, центр: 1 250 000 м² — 1 560 місць (1 місце для сидіння на 800 м²)
- Одеса, Третя частина: 818 500 м² — 141 місце разом із закритими (1 місце на 5 804 м²)

Дитячі майданчики:

- За нормами має бути приблизно 25 900 м² (у перерахунку на кількість жителів, ДБН 360 - 92).
- Зараз відкритих — 169 м² — лише 0,6% від норми. Загалом відкритих і закритих майданчиків — 936 м² — 3,6% від норми.

Спортивні майданчики:

- За нормами має бути приблизно 7 400 м² (у перерахунку на кількість жителів, ДБН 360 - 92)
- Зараз відкритих — 69 м² — лише 0,9% від норми. Загалом відкритих і закритих майданчиків — 179 м² — 2,4% від норми.

[1] Конвенція ООН про права дитини

Зона без публічної інфраструктури

Місця, де присутня публічна інфраструктура

Публічна інфраструктура

Лавки
Відкриті — 109 шт.
Загалом — 141 шт.

Дитячі майданчики
Відкриті — 169 м²
Загалом — 936 м²

Спортивні майданчики
Відкриті — 69 м²
Загалом — 178 м²

Пам'ятники
Відкриті — 8 шт.
Загалом — 14 шт.

Столи
Відкриті — 0 шт.
Загалом — 4 шт.

Стріт-арт
8 шт.

Затінок забезпечено

Вулиці району системно озеленені і дають чудову тінь влітку.

Значне збільшення твердої поверхні та зменшення зелених площ призводить до значного підвищення температури в містах, порівняно з навколишньою місцевістю. Це явище відоме як ефект «теплового острова». Висока температура і прямі сонячні промені роблять перебування у міському просторі дискомфортним та виснажливим, а для людей із підвищеною чутливістю (літні люди та немовля) — небезпечним. Дорослі дерева утворюють тінь вздовж вулиць, а також відбивають інфрачервоне випромінювання, знижуючи ефект «теплового острова»[1].

Якісне озеленення в Третій частині дозволяє йти вулицями влітку в тіні. Це також наслідок того, що більшість дерев тут дорослі і мають велику крону, яка покриває всю ширину тротуару.

Декілька вулиць мають два ряди дерев. Це посилює тінь, але закриває фасади будівель від погляду людей.

Вулиці навколо Нового ринку здебільшого позбавлені дерев або мають більш декоративні маленькі саджанці, які не дають тіні для пішоходів. Із узвозом Маринеско ситуація ще гірша — жодного дерева вздовж підйому від вулиці Приморської.

Якісне озеленення на вулиці Новосельського

Зона без озеленення на вулиці Пастера

[1] CABE (2004) Benefits of public space. Retrieved from: https://www.designcouncil.org.uk/sites/default/files/asset/document/the-value-of-public-space1.pdf

Мало дорослих дерев,
лише саджанці

Узвіз Маринеско
практично без дерев

Дерева вздовж вулиць

Всього — 3462 шт.

Великі — 2429 шт.

Середні — 441 шт.

Малі — 592 шт.

Район асфальту

Закрита квартальна забудова залишає дуже мало зон із зеленим покриттям.

Достатня кількість «природи» в міському середовищі необхідна для фізичного та психічного здоров'я містян. Озеленення та водойми сприяють падінню артеріального тиску і знижують відчуття стресу. Багато людей стверджують, що «парк або зелений простір є гарним місцем для відпочинку від напруженого життя»[1].

В районі дослідження майже відсутні відкриті газони для проведення часу на них. Більшість зелених ділянок, яких і так зовсім небагато, обмежені в доступі або ж і зовсім закриті. Це, наприклад, «квазі-сквери» на території медичного університету (обмежений в доступі) та інфекційної лікарні (практично, закритий).

Відкриті зелені площі сконцентровані вздовж схилів, але їхній потенціал зараз майже ніяк не розкритий: великий Херсонський сквер не облаштовано для проведення часу в ньому, значна частина зелені на схилі — це просто хащі.

Хащі між вулицею Приморською та узвозом Маринеско

[1] Lynch, K. (1960). The Image of the City. Cambridge: The MIT Press

Здебільшого закрите озеленення всередині кварталів

Газони і сквери на території лікарні

Херсонський сквер

Сквери всередині медичного університету

Хащі

Озеленення

Відкрите	Обмежене	Закрите
48%	15%	37%

Район пам’яток

Оглядових об’єктів у районі багато, але вони мають дуже обмежене поле огляду і не мають жодної облаштованої оглядової точки.

Оглядові точки і види з них формують образ району, роблять його впізнаваним серед інших. Унікальність будівель допомагає орієнтуватися на місцевості й формує відчуття гордості в мешканців й постійних користувачів. Насиченість пішохідних зв’язків об’єктами для споглядання робить піші прогулянки цікавішими, що мотивує долати більші відстані та проводити більше часу в просторі.

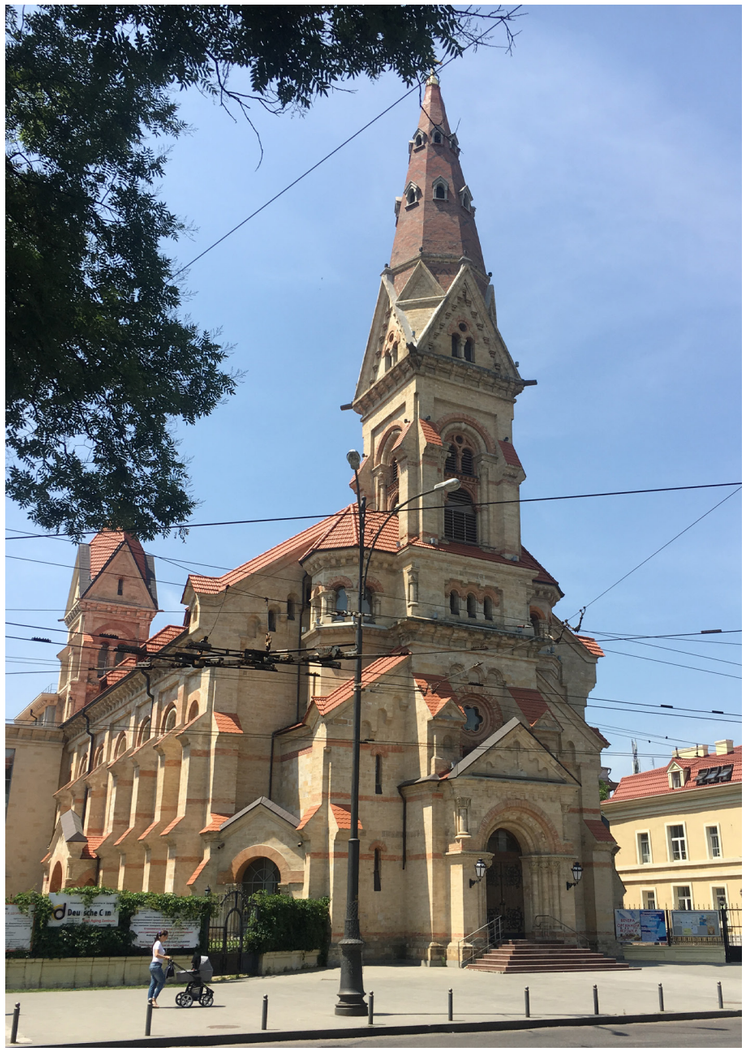
Вулиці Пастера і Софіївська найбільше насичені видами. Вони обмежують і формують кампуси обох університетів.

Лише дві вулиці — Дворянська і Садова — мають видові орієнтири: Кафедральний Собор Св. Павла (кірха) в кінці Дворянської і корпус Нового ринку в кінці Садової.

Головний корпус університету ім. І. І. Мечникова

Складний рельєф та близькість до моря і порту дають великі можливості у створенні цілого оглядового маршруту, але зараз вони майже ніяк не реалізуються. Види на море та порт вздовж узвозу Маринеско та бульвару Жванецького часто закриті хащами, а самі точки для споглядання ніяк не облаштовані.

Собор святого Павла (кірха) — значущий орієнтир і впізнаваний образ району

Бібліотека та два театри формують цікавий фронт забудови

Історичний ринок, корпус якого зберігся до сьогодні

Кірха – значущий орієнтир і впізнаваний образ району

Цілісний і цікавий архітектруний ансамбль медичного університету

Потенційні оглядові точки на порт

Історичні корпуси Новоросійського університету (імені І. І. Мечникова)

Оглядові точки

Видима частина оглядового об'єкту

Оглядова точка та напрямок зору

(Не)активність фасадів

Більшість фасадів у районі занедбані, заклеєні рекламою або загратовані і завішені гардинами.

Вулиці, що запрошують людей відкривати місто, мають активні фасади. Адже через фасади будівель ми здебільшого бачимо, чуємо і взаємодіємо з містом. Інтерес до міського простору багато в чому залежить від відкритих, живих і наповнених сенсами фасадів[1]. Активні фасади позитивно впливають на безпеку — суттєво збільшується кількість тих, хто наглядає за вулицею зсередини будівель.

Кластер активних фасадів ми можемо зустріти поблизу Соборної площі і по вулиці Садовій від площі до перехрестя з вулицею Дворянською. Також майже весь периметр Нового ринку утворює фронт активних фасадів, що активізує вулиці Торгову і Кінну.

На жаль, неактивних та нудних фасадів у зоні дослідження значно більше. Наприклад, одна з «магістралей» району — вулиця Софіївська разом з узвозом Маринеско — це суцільний нудний фронт фасадів, що простягається на понад 1 км.

Також величезну площу неактивних фасадів утворює монофункціональна житлова забудова на північному заході зони досліджень (вулиці Коблевська, Князівська, Сєченова)

Перевага нудних фасадів над іншими може свідчити як про небажання бізнесу створювати якісні вітрини закладів, так і про конструктивну специфіку будинків або домовленості між власниками комерційних площ та орендаторами. Але, найімовірніше, основана причина — відсутність ухвалених містом (формально і неформально) правил чи рекомендацій щодо оформлення вітрин.

Типи активності фасадів

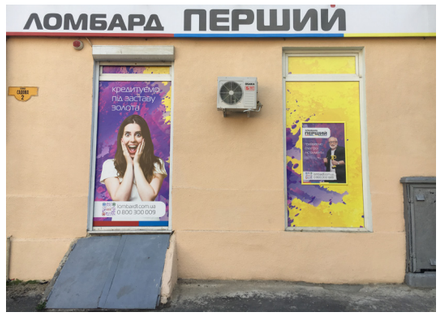
Активний
Фасад з частими прозорими вітринами, відкритими вікнами та дверима, активністю всередині та назовні приміщення. Такий фасад спонукає підійти, розглянути його, сфотографувати. Дає відчуття насиченості вулиці сенсами і різними можливостями.

Дружній
Фасад з прозорими вітринами, вікнами та дверима, цікавими деталями але нижчою відкритістю до вулиці. Має невелику кількість глухих та пасивних стін, тому розглядати такі фасади вже не так цікаво.

Змішаний
Фасад з прозорими або частково завішеними вікнами та закритими дверима. Будинки з такими фасадами часто є типовою житловою забудовою, що зберігає достатній рівень приватності для жителів або працівників офісів.

Нудний
Фасад з зашторених або заклеєними рекламою вікнами. Двері відсутні або зачинені. Такі фасади часто шкідливі для міського простору, адже не викликають бажання ходити вулицями і площами.

Неактивний
Фасад з відсутніми вікнами і дверима, глуха стіна, паркан тощо. Таке обличчя будівлі небажане на вулицях, де ми хочемо бачити активне публічне життя. Навіть перетворення його на стіну обміну інформацією (графіті, теги) дуже зрідка активізовує публічний вимір фасаду.

---

[1] Gehl, J. (1987). Life Between Buildings: Using Public Space, translated by Jo Koch, Van Nostrand Reinhold, New York.

Зони концентрації
активних фасадів

Повна відсутність активного
вуличного фронту

Суцільно нудний
фронт вулиці

Активність фасадів

(Не)доступність території

Якість мощення в районі погана, з багатьма бар'єрами для маломобільних груп.

Якість тротуарів безпосередньо пов'язана з можливістю різних людей користуватися містом. Навіть невеликий перепад висоти може створити непереборні перешкоди для маломобільних, а погане мощення унеможливлює комфортний рух всіх груп користувачів. Маломобільні люди складають близько третини всіх мешканців міста: від батьків з візками й людей з інвалідністю до людей з важкими пакунками. Фактично це мова про право на вільний прохід вулицями міста.

У межах дослідження ми вивчили і поділили всі тротуари на 3 категорії:
– **Недоступний для маломобільних.** На ньому присутні нездоланні бар'єри для людей на візках: сильно розбите мощення, суттєві перепади висоти, критично вузький тротуар тощо.
– **Незручний.** Через погану якість мощення, невеликі перепади або присутність перешкод створює незручності для маломобільних користувачів.
– **Зручний.** Безбар'єрний тротуар, яким можуть комфортно користуватись усі пішоходи.

Через те, що більшість вулиць вимагають ремонту, їхня доступність значно обмежена. Клаптикові ремонти часто створюють бар'єри в місцях примикання до старого полотна і не завжди поліпшують ситуацію – перепади висоти, наприклад, на перехрестях, все ж таки залишаються.

Місцями власники будівель або закладів розривають тротуари проїздами для авто, що перетворює вулицю на недоступну зону. Іноді хаотичне розташування елементів благоустрою – клумб, антипаркувальних стовпчиків, стовпів, дерев – перетворює тротуар на візуально і фізично засмічену територію, якою важко пересуватися. Звуження ширини тротуару до зон, менших за 80 сантиметрів, автоматично робить їх недоступними для маломобільних груп.

Погана якість тротуару доповнена фізичними бар'єрами (Кінна вулиця)

Пріоритет заїзду автомобіля, бордюри (вулиця Новосельського)

Комерційна зона має дуже зношене мощення, що майже унеможливлює комфортне використання магазинів

Приморська вулиця відірвана від міської тканини, адже всі підходи до неї у жахливому стані

Доступність тротуарів

Район комерції

Район досить насичений бізнесами й різними організаціями. Тут представлено широкий вибір послуг і товарів, доступ до яких відкривається з вулиці.

Вимоги до різноманітності функціонування міста, які є критично необхідними для генерування та забезпечення життя в ньому(...) Район повинен виконувати більше ніж одну базову функцію, а в ідеалі — більше ніж дві. Це приваблює до нього людей з різними потребами, які зрештою поділяють між собою спільні інфраструктурні об'єкти. До них відносяться житлові будівлі, офіси, промислові підприємства, розважальні заклади, музеї, бібліотеки та галереї[1].

Вуличною діловою активністю ми називаємо організації, що знаходяться на першому та цокольному поверхах із входом прямо з вулиці. Найкраще вулична ділова активність району представлена у сфері здоров'я та адміністративними установами.

Хоча бізнесів із доступом з вулиці тут досить багато, Третю частину важко назвати районом бізнесів, що прямо впливають на вуличне життя. Ресторанів та кафе, магазинів одягу, галерей та сувенірних лавок тут відносно мало.

Ближче до Пересипі кількість бізнесів й інших установ сильно зменшується у порівнянні з тією частиною району, яка наближена до центру і Соборної площі. Найбільше установ сконцентровано на Преображенській вулиці, у кварталах, що виходять на Соборну площу і навколо Нового ринку.

Магазини по вулиці Торговій

Ресторан на вулиці Садовій

[1] Jacobs, J. (1961). The Death and Life of Great American Cities. New York: Random House.

Активна вдень
комерційна зона

Активні квартали,
наближені до центру

Кінець туристичного маршруту,
концентрація бізнесів

Вулична ділова активність

Інші товари	Здоров'я	Адміністративні установи	Інші послуги	Харчування	Продуктовий магазин	Салони краси	Фінансові послуги	Освіта	Техніка	Одяг	Побутові послуги	Юридичні послуги	Туризм	Культура	Спорт
19,1%	10,8%	10,1%	9,8%	8%	7,2%	6,6%	6,1%	5,7%	3,9%	2,9%	3,7%	2,1%	1,9%	1,7%	0,4%

Час спати

Мало закладів працюють вночі, але можливість залишатися в районі не на вулиці після 23:00 все ж присутня.

Відкриті заклади обслуговування, що працюють вночі, дають можливість району працювати «в три зміни». В людей з'являється додаткова впевненість під час використання території: тут вони зможуть купити води чи снеків, поїсти, зігрітись або ж просто зайти в туалет. Отже мережа нічних бізнесів є своєрідною мембраною, що перешкоджає повному відтоку людей вночі. Ефективність цієї мембрани напряму залежить від щільності мережі та різноманітності закладів.

На межі Третьої частини, поблизу Соборної площі ми можемо побачити невеликий ресторанний кластер, активний після 23:00.

Але в людей фактично не лишається мотивації проводити час усередині району. Дві великі території майже вимирають після 23:00, оскільки там не залишається активних бізнесів: житлова забудова на північ від ринку, територія між вулицею Софіївською з узвозом Маринеско і вулицею Приморською (та й самі вулиці теж). Між ними простягається вулиця Пастера, вздовж якої де-не-де працює трохи більше 10 закладів, але більше половини з них — це аптеки та готелі, що майже не впливають на комфорт перебування в публічному просторі.

Житлова забудова майже вимирає після 23:00

Вздовж вулиці Пастера відкрито небагато закладів після 23:00

Ресторанний кластер

Велика територія, що повністю неактивна пілся 23:00

Нічна активність

Харчування	Інші послуги	Здоров'я	Продуктовий магазин	Культура
31,7%	28,3%	23,3%	15%	1,7%

☐ Відкриті не весь тиждень

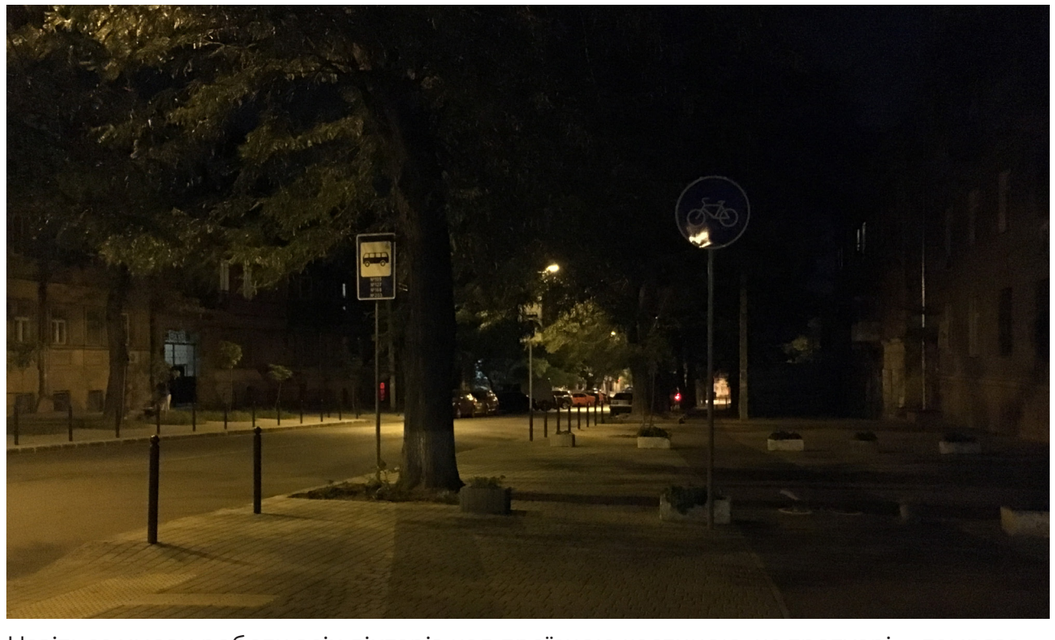
Район темних закутків

Освітлення тротуарів у районі практично відсутнє, у хорошому випадку на тротуар потрапляє світло з проїзної частини.

Вуличне освітлення є невід'ємним елементом міської інфраструктури, як тротуари або дорожні знаки. Відсутність чи неналежна якість освітлення створює психологічний дискомфорт і ускладнює рух людей вулицею у темну пору. Також освітленість прямо пов'язана з безпекою пішоходів як від авто, так і від інших людей — чим світліше на вулиці, тим менша вірогідність отримання травми. Хороше освітлення сприяє використанню публічного простору після заходу сонця, а також дотриманню суспільного договору про правила поведінки в цих місцях.

Для оцінки освітленості тротуарів ми розробили класифікацію, що включає в себе дві складові: тип освітлення (пряме — світло потрапляє на тротуар від тротуарних ліхтарів, непряме — на тротуар потрапляє надлишкове світло від світильників проїзної частини) та його безперервність уздовж тротуару. В результаті ми сформулювали градацію з п'яти оцінок:

- **Темрява.** На тротуар практично не потрапляє світло ані від тротуарних ліхтарів, ані від дорожніх світильників проїзної частини.
- **Залишкове.** На тротуар потрапляє лише світло від світильників проїзної частини. Його наявність — це більше випадковість, а не результат системних дій. Таке освітлення не може бути безперервним, оскільки залежить від перешкод між проїзною частиною та тротуаром (дерева, МАФи тощо).
- **Часткове.** Тротуар освітлено тротуарними ліхтарями, але за якоїсь причини лінія освітлення часто переривається (відсутні лампи або самі опори, є перешкоди).
- **Задовільне.** Лінія освітлення тротуарними ліхтарями переривається зрідка, і в цих місцях воно компенсується освітленням проїзної частини.
- **Відмінне.** Тротуар неперервно освітлено тротуарними ліхтарями. Вулиць з таким освітленням в районі ми не знайшли.

Навіть за умови роботи всіх ліхтарів над проїзною частиною, на тротуарі — темрява (вулиця Ольгіївська)

Ситуація з вуличним освітленням виявилася надзвичайно поганою. Здебільшого це викликано не поганою якістю догляду за ліхтарями, а відсутністю системного освітлення тротуарної частини — його просто не передбачено.

Якщо на вулиці присутнє скупчення дерев, кіоск або інженерна споруда (що трапляється доволі часто), тротуар за ними не отримує світла від світильників проїзної частини. Така ситуація суттєво погіршує прогулянкову привабливість вулиць району в темну пору і призводить до вимирання всього району.

Квартали вздовж вулиць Преображенської та Єлисаветинської знаходяться в темряві, хоча і примикають до «активного» центру міста. Також у темряві перебувають вулиці житлової забудови на заході Третьої частини. Вулиця Приморська і підходи до неї теж у суцільній темряві.

Освітлення тротуарів

Темрява – 56%

Залишкове (з проїзної частини) – 41%

Часткове – 2%

Задовільне – 1%

Відмінне – 0%

Небезпечно вночі

Відчуття безпеки в районі знаходиться на недопустимому рівні через брак освітлення (практично відсутність) та невелику кількість відкритих закладів.

Освітлення, гнучке використання будівель, заходи із запобігання злочинності заохочують нічну активність на вулицях. Нічні заклади виступають неодмінним складником вуличної безпеки вночі, адже там можна придбати води або попросити про допомогу. Присутність відкритих установ дає психологічне відчуття комфорту, навіть якщо у звичайний час пішохід не користується цими послугами.

Щоб визначити рівень відчуття безпеки вночі ми поєднали два шари досліджень — «Освітлення тротуарів» та «Нічна активність» — і оцінили кожну з вулиць за шкалою з чотирма оцінками.

- **Неприпустиме.** На тротуарах з обох боків вулиці темрява, або ж на одному з них темрява, а на іншому — залишкове освітлення.
- **Незадовільне.** Обидва тротуари вулиці освітлено надлишковим світлом з проїзної частини або частково тротуарними ліхтарями, але на ній немає або майже немає відкритих закладів.
- **Задовільне.** Обидва тротуари вулиці освітлено надлишковим світлом з проїзної частини або частково тротуарними ліхтарями, на вулиці є значна кількість відкритих закладів.
- **Відмінне.** Обидва тротуари добре чи відмінно освітлені тротуарними ліхтарями, на вулиці є значна кількість відкритих закладів. Таких вулиць, на жаль, ми не знайшли.

Ми визначили, що за такою системою оцінки приблизно 72% вулиць (від загальної довжини вулиць у зоні дослідження) знаходяться на неприпустимому рівні за відчуттям безпеки — тут немає ані хоч якогось освітлення тротуарів, ані активних закладів ввечері.

Задовільний рівень безпеки ми можемо відмітити лише з одного боку Соборної площі — між Коблевською та Садовою вулицями, оскільки на цій ділянці знаходяться три ресторани, аптека і продуктовий магазин, які працюють ввечері. Тобто це не заслуга якісного освітлення тротуару (воно тут надлишкове, як і на більшій території району). Довжина цього відрізку складає всього 1% від сумарної довжини вулиць у зоні дослідження.

Відчуття безпеки ввечері

Неприпустиме – 72%

Незадовільне – 27%

Задовільне – 1%

Відмінне – 0%

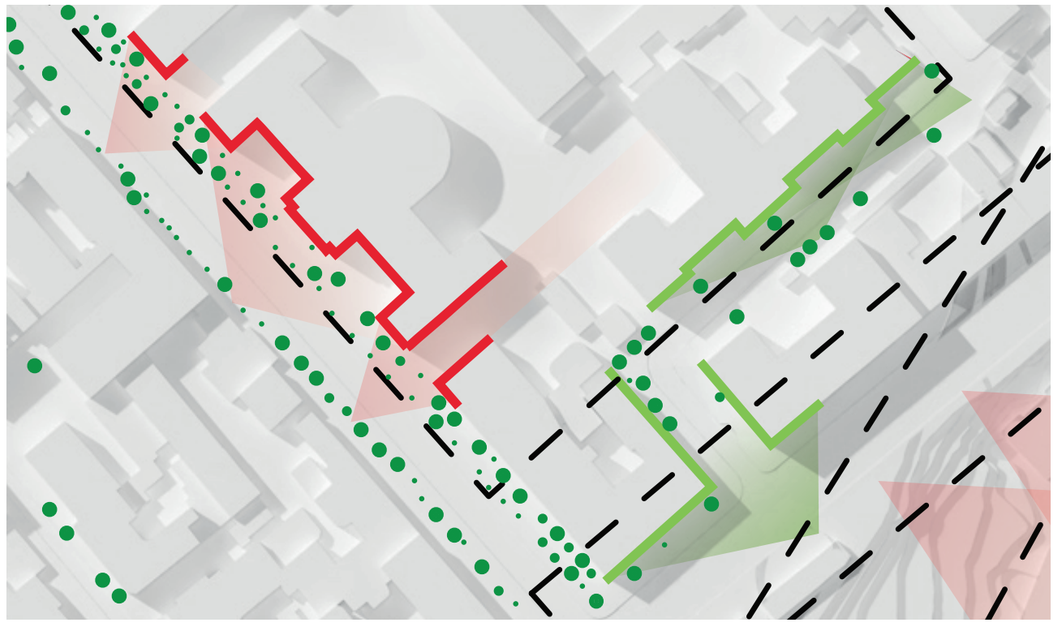
Дерева і види

Цікавим спостереженням стало відкриття значимих фасадів. В певних місцях **дерева спеціально не висаджувалися, щоб зберегти види на значимі об’єкти в районі**. Це, наприклад, Драматичний театр, Наукова бібліотека, Новий ринок, Головпоштамт. Це цінна практика, якої варто дотримуватися й надалі.

Порівняння шарів «Дерева вздовж вулиць» та «Оглядові точки»

Відкриття значимих фасадів Драматичного театру, театру ляльок та бібліотеки

Відкриття значимих фасадів корпусів медичного університету

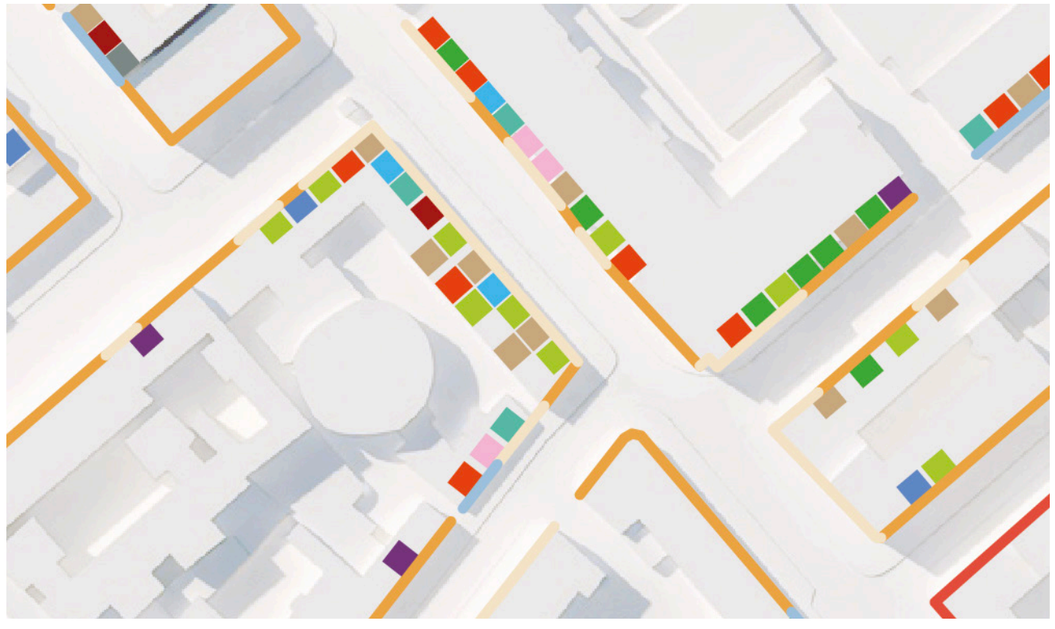
Бізнес і фасади

В процесі дослідження ми виявили, що деякі бізнеси перших поверхів активно використовують фасад будівлі для представлення своїх товарів на вітринах. Часто також ті бізнеси, що надають послуги, робили додаткові зусилля, щоб через часті прозорі вікна пішоходам було видно, що відбувається всередині. Але це, скоріше, виключення.

Найчастіше тотально ігнорують таку можливість, і замість активного фасаду і цікавих вулиць користувачі отримують нудні, закриті від їхнього погляду перші поверхи, хоча і з закладами всередині.

Можливо, системний підхід до роботи з оформленням перших поверхів і формування простих рекомендацій з активізації вуличного життя могли б змінити цю ситуацію на краще.

Порівняння шарів «Вулична ділова активність» та «Активність фасадів»

Скупчення бізнесів, що не має позитивного впливу на активність фасадів

Бізнеси, що формують активні фасади

КОНЦЕПЦІЯ

Мережа місць

Щоб виконати головну задачу, яку ми перед собою поставили:

Розробити бачення розвитку мережі зв'язаних публічних просторів, яка створила би можливість для комфортного та осмисленого проведення часу поза будівлями для користувачів цієї території.

Ми проаналізували поточну мережу місць, створивши інтегровану карту. На ній ми відобразили місця (як ззовні, так і всередині будівель), а також пішохідні зв'язки між ними. Це дало нам змогу відповісти на запитання:

– Наскільки район насичено *місцями*? Наскільки вони різноманітні за функцією та рівнем значущості?
– Які відстані між *місцями*? Яка якість пішохідних зв'язків? Чи можна комфортно дістатись до основних *місць* району або пройти його наскрізь?
– Чи супроводжуються *місця* всередині будівель публічним простором ззовні?

У цьому аналізі *місцями* ми називаємо осмислені території всередині та ззовні будівель, в яких значуща кількість людей одночасно проводить своє дозвілля (від спілкування та перекурів до перегляду театральних вистав) або ж виконує утилітарні задачі (навчання, лікування тощо). Критеріями відокремлення для певної території і надання їй статуса *місця* для нас стали:

– скупчення елементів публічної інфраструктури;
– скупчення людей;
– скупчення бізнесів;
– місця проведення подій;
– будівлі з функціями для проведення дозвілля і значущим трафіком;
– будівлі з утилітарними функціями і значущим трафіком.

Якість пішохідних зв'язків

Ми оцінили вулиці за характеристиками, які впливають на дві найважливіші складові її якості для пішоходів:

– **комфорт**: якість мощення, наявність дерев, наявність публічної інфраструктури, що впливає на комфорт (лавки та столи);
– **цікавість**: активність фасадів, наявність оглядових точок, наявність вуличної ділової активності, наявність публічної інфраструктури, що впливає на цікавість (монументи, стріт-арт, дитячі та спортивні майданчики).

За сумою оцінок за всіма характеристиками вулиці отримали загальну оцінку якості: відмінні, хороші, задовільні, незадовільні.

Трохи менше половини вулиць (44% від загальної довжини вулиць) – незадовільної якості. Тобто вони одночасно і некомфортні, і нецікаві. Пересування такими вулицями, найімовірніше, не приносить більшості користувачів жодного задоволення.

Вулиць задовільної та хорошої якості в сумі 56% (51% та 5% відповідно) від загальної довжини. На жаль, вони не утворюють кільцевого маршруту для прогулянки значущими місцями району і не продовжують туристичний маршрут з центру міста далі бульвару Жванецького. Наскрізь район можна пройти вздовж вулицею Пастера, а поперек – Ольгіївською. Лише ці дві вулиці по всій своїй довжині умовно комфортні та цікаві.

Ольгіївська — єдиний достатньо якісний шлях поперек району

Вулиця Пастера — єдиний майже цілісний пішохідний маршрут з центру через весь район

Пішохідні зв’язки

- Відмінні — 0%
- Хороші — 5%
- Задовільні — 51%
- Незадовільні — 44%

Публічні простори

Ми відокремили простори на вулиці, в яких відбувається соціальна активність, незалежно від того, облаштовані вони для цього чи ні. Це могла бути частина тротуару перед корпусом університету, на якій зустрічаються та спілкуються студенти, перехрестя з торгівлею з лотків або місце гри дітей. Сюди не увійшли деякі формальні місця, в яких ми не змогли зафіксувати соціальну взаємодію, наприклад, Херсонський сквер. У таких місцях ми взагалі не побачили людей, які свідомо проводили б там своє дозвілля (навіть наодинці із самим собою).

Загалом ситуація невтішна, особливо для тих, хто не палить і любить зелені простори — їм доведеться залишатись на периметрі району — між Соборною площею та бульваром Жванецького. Район сформовано щільною квартальною забудовою, яка зрідка дає вихід мікро-просторам вздовж вулиць. Та навіть і ці простори не облаштовано місцями для сидіння.

Зв’язаність відкритих місць залишає бажати кращого. Більшість публічних просторів — ізольовані острівки, до того ж однотипні. Це не сприяє пересуванню пішоходів між ними, а отже і генерації природних потоків людей вулицями.

Публічні простори

- Зелене покриття
- Тверде покриття
- Обмежений доступ

Пішохідні зв’язки

- Відмінні – 0%
- Хороші – 5%
- Задовільні – 51%
- Незадовільні – 44%

Будівлі

Найпопулярніші і найбільш значущі будівлі району ми розділили на дві категорії:

1. Ті, які виконують значущу утилітарну функцію і тим самим генерують потоки користувачів (освітні заклади, лікарні, адміністративні будівлі тощо).
2. Ті, які слугують місцем проведення дозвілля, а отже і конкурують між собою в районі та з іншими місцями поза межами району (театри, храми, музеї тощо).

Найбільші генератори потоків у районі і навколо — це університети. Хоча в них зрідка відбуваються відкриті події або інші активності, саме туди приїжджає велика кількість людей щодня. Саме звідти багато людей ввечері виходять у пошуках хорошого простору для проведення вільного часу, відпочинку і спілкування.

Район насичено різноманітними місцями інтересу, і більшість з них мають значимість для всього міста, а не тільки для району навколо. Тобто вони приваблюють користувачів і з інших районів Одеси. Це Художній музей, цирк, Музично-драматичний театр та інші.

Важливою особливістю є те, що окрім Палацу сучасної культури «ПОРТ» на Приморській жодне місце інтересу не функціонує після 21:00. А більшість зачиняється вже о 18:00–19:00. Тобто ввечері вони ніяк не впливають на якість та різноманітність дозвілля користувачів району.

Факультет університету імені І. І. Мечникова
Академія зв'язку
Собор Св. Павла
Училище мистецтв
Музична академія
Новий ринок
Дім клоунів
Одеський цирк
Музей звуку
Головпоштамт
Комп'ютерна академія ШАГ
Наукова бібліотека
Театр ляльок
Український музично-драматичний театр
Інфекційна лікарня
Медичний університет
Палац сучасної культури «ПОРТ»
Художній музей
Ліцей морського транспорту
Університет імені І. І. Мечникова
Спасо-Преображенський собор
Реформістська церква
Економічний університет
Будівлі
Місця дозвілля
Утилітарні місця
Пішохідні зв'язки
Відмінні – 0%
Задовільні – 51%
Хороші – 5%
Незадовільні – 44%

Об’єднання

Місця (places) процвітають, коли користувачі мають ряд причин (більше 10), щоб перебувати там. Вони можуть включати в себе місця для сидіння, ігрові майданчики, акти спілкування з мистецтвом, культурні події тощо. Чудово, якщо деякі з цих заходів будуть унікальними для цього конкретного місця та відображатимуть культуру й історію місцевої громади. Місцеві жителі, які найчастіше використовують цей простір, стануть найкращим джерелом ідей для створення активностей. Десять і більше таких місць можуть сформувати повноцінний міський напрямок (destination). Коли місто створює принаймні 10 таких напрямків, його сприйняття починає змінюватися як серед місцевих жителів, так і серед туристів[1].

Сила 10+. Як через плейсмейкінг змінюються міста. PPS.org

Якщо об’єднати зв’язки, місця всередині та ззовні, стає зрозумілим, що майже всі значущі заклади не мають повноцінного публічного простору поруч, який би їх доповнював. Якщо такий і є, то зазвичай це зони «на ногах» для паління чи телефонного дзвінка перед входом до установи. Лише Художній музей має повноцінну зону для короткого відпочинку до чи після відвідування експозиції. Отже ми можемо стверджувати, що значущий потенціал такої великої кількості генераторів потоку майже ніяк не розкрито в контексті публічного життя району. Людей тут ніщо не затримує після перегляду вистави чи занять в університеті — в них немає комфортних місць просто неба, щоб поділитись враженнями, пообідати, пограти з дитиною чи завести нові знайомства.

Публічні простори, будівлі і пішохідні зв’язки не утворюють повноцінної мережі різноманітних місць, заради перебування в якій сюди б прибували люди з інших районів і міст та залишались ті, хто тут живе і працює. Скоріше, ми маємо набір атомізованих місць, які не підсилюють якості одне одного та не утворюють єдиного комплексного та якісного досвіду перебування на території Третьої частини. А отже і сам район, скоріше за все, не сприймається як повноцінний сформований міський destination. Тим не менш, загальна мережа місць всередині і назовні досить щільна, і район має змогу отримати якісне публічне життя.

Слід розуміти, що всі наші висновки стосовно досвіду користувачів району ми базуємо на результатах вивчення середовища та спостереженнях за публічним життям.

[1] The Power of 10+, Project for Public Spaces. Retrieved from https://www.pps.org/article/the-power-of-10

Факультет університету імені І. І. Мечникова
Академія зв'язку
Собор Св. Павла
Училище мистецтв
Музична академія
Новий ринок
Дім клоунів
Інфекційна лікарня
Медичний університет
Одеський цирк
Музей звуку
Наукова бібліотека
Театр ляльок
Український музично-драматичний театр
Головпоштамт
Комп'ютерна академія ШАГ
Палац сучасної культури «ПОРТ»
Художній музей
Університет імені І. І. Мечникова
Ліцей морського транспорту
Спасо-Преображенський собор
Реформістська церква
Економічний університет

Будівлі

- Місця дозвілля
- Утилітарні місця

Публічні простори

- Зелене покриття
- Тверде покриття
- Обмежений доступ

Пішохідні зв'язки

- Відмінні – 0%
- Хороші – 5%
- Задовільні – 51%
- Незадовільні – 44%

Пересып

Ир. Пересыпь

Центр

Молдаванка

Ир. Молдаванка

Карантинная гавань

Новая гавань

Практическая гавань

Черное море

Александр площадь

Фонтан

Ильинская

Ланжерон

Толстого мыс

Бульвар

Городской сад

Куликово поле

Воронцовка

Фонтаны

Десята

Фурштат

Фонтаны

Городской сад

Вокзал

Старый конный

Михайловская площ.

Степовая улица

Еврейское кладбище

Общества.

Слоб.

Площадь Ново Конная

Конная Площадь

Сенная площадь

Вознесенская ул.

Преображенская ул.

Ришельевская ул.

Екатерининская ул.

Пушкинская ул.

Дерибасовская ул.

Полицейская ул.

Гимназическая ул.

Старо-Портофранковская ул.

Карантинная площ.

Карантинная Плош.

Городская Карантинная

Городская пристань

Таможня

Вокзал

Ресса

Вобст

Фонтаны

Таможенный

Городской сад

Городской ботанический сад

Городская плантац.

Бема

Энна

Вилянца

Десята

Завадского

Ланжерон

Ильинская

Пушкинская

Дерибасовская

Екатерининская

Ришельевская

Преображенская

Вознесенская

Полицейская

Гимназическая

Старо-Портофранковская

Степовая улица

Михайловская площ.

Старый конный

Ир. Молдаванка

Ир. Пересыпь

Центр

Молдаванка

Пересып

Активний простір займає лише невелику частину трьох історичних районів. Щоб активізувати всю територію, потрібно створювати нові точки тяжіння. Через щільну забудову місце для них лишилось лише на території зеленого поясу, котрий проходить повз усі три райони.

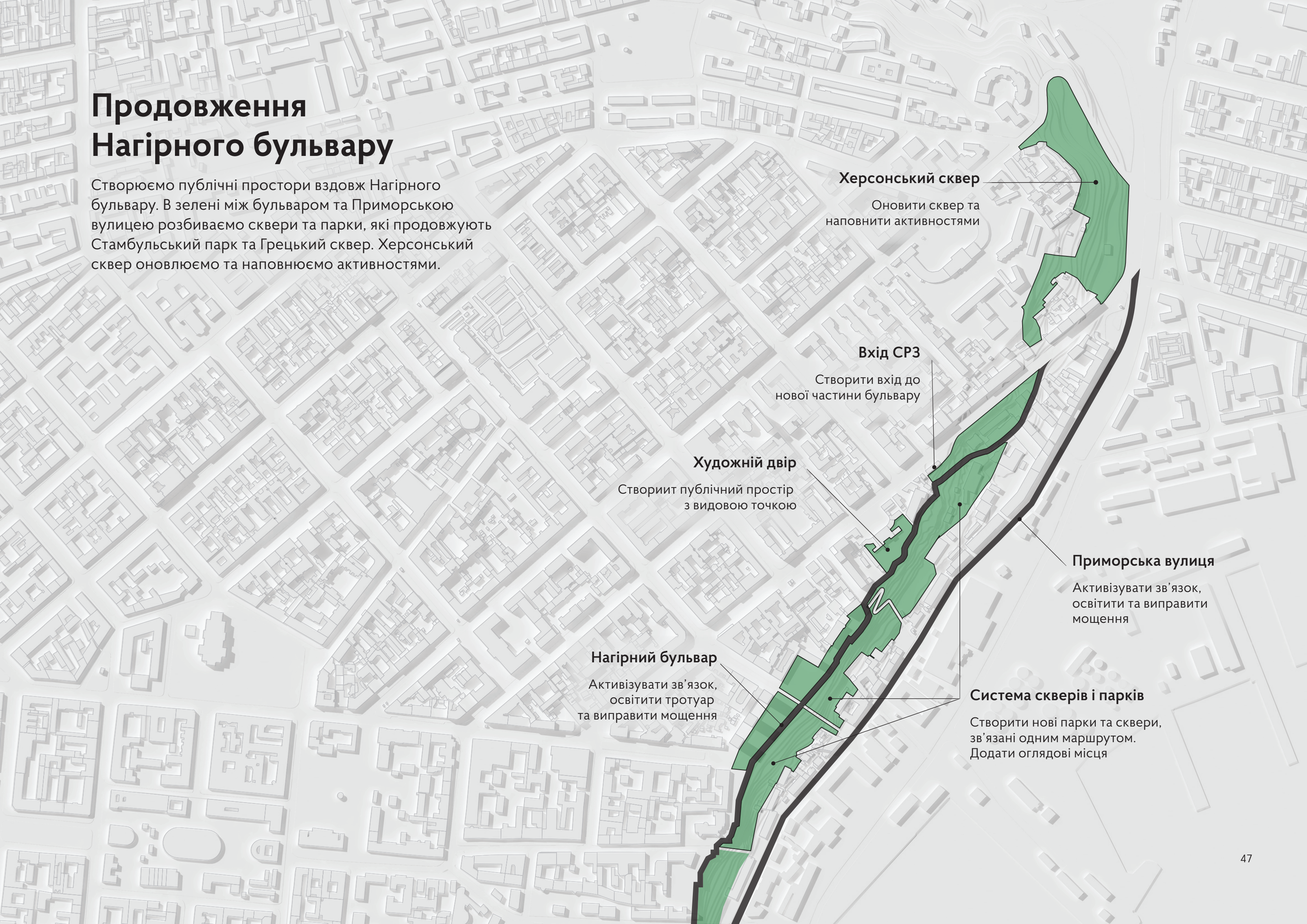
Продовження Нагірного бульвару

Продовжуємо Нагірний бульвар та з’єднуємо його з Херсонським сквером в єдиний зелений маршрут. Активізуємо Приморську вулицю, яка стає нижнім зв’язком зі сквером. Після оновлення Херсонський сквер стає новою «точкою входу» в центр міста.

Продовження Нагірного бульвару

Створюємо публічні простори вздовж Нагірного бульвару. В зелені між бульваром та Приморською вулицею розбиваємо сквери та парки, які продовжують Стамбульський парк та Грецький сквер. Херсонський сквер оновлюємо та наповнюємо активностями.

Три шляхи

Виділяємо три основні вулиці, які продовжують активні маршрути з центру. Кожна з них закінчується значним місцем тяжіння.

Новий ринок

Торгова точка тяжіння

Херсонський сквер

Місце тяжіння для вулиць Пастера та Софіївської

Вулиця Пастера

Найактивніша вулиця

Садова вулиця

Вулиця з активною торгівлею

Софіївська вулиця

Веде до Художнього музею та Херсонського скверу

Три шляхи

На вулицях майже немає місця для створення нових публічних просторів. Тому відкриваємо доступ до режимної території університетів та лікарень і робимо її публічною. Також створюємо мікро-пабліки біля будівель з публічною функцією. Усі простори робимо різноманітними завдяки наповненню активностями.

Університет та лікарня

Відкрити доступ до території та наповнити активностями

Бібліотека та театр

Створити простір для очікування та відпочинку

Вулиця Пастера

Додати інфраструктуру та освітити

Головпоштамт

Активізувати простір перед будівлею

Садова вулиця

Освітити та виправити мощення

Створити наземний перехід

Територія університету

Активізувати наявний простір

Софіївська вулиця

Веде до Художнього музею та Херсонського скверу

Відновити озеленення та пішохідний тротуар

Художній двір

Зробити постійний доступ та наповнити актиностями

Доступ до води

Три перпендикулярні вулиці робимо основним маршрутом до Нагірного бульвару. Відновлюємо наявні спуски до порту. Коли містяни отримають доступ до води крізь порт, спуски стануть основними маршрутами доступу до води.

Кінна вулиця

Відділяє спальні квартали від активної частини міста

Ольгіївська вулиця

Проходить крізь спальну частину кварталу

Порт

Закрита територія, яка блокує містянам доступ до води. З часом, доступ до води має відновитися

Торгова вулиця

Має прямий вихід до Нагірного бульвару. Стає основним зв’язком з Садової на Пастера.

Доступ до води

Активізуємо наявну територію університету та ринку.
Відновлюємо спуски між Нагірним бульваром
та Приморською вулицею.

Кінна вулиця

Активізувати зв’язок,
освітити та виправити
мощення

Ольгіївська вулиця

В першу чергу проводимо роботи з частиною вулиці,
яка проходить крізь активну частину району.
Освітити та додати активні фасади

Простір перед університетом

Активізувати наявний простір

Вхід СРЗ

Створити вхід до
нової частини бульвару

Новий ринок

Зробити доступний прохід через ринок
та активізувати публічну функцію у вечірній час.

Торгова вулиця

Виправити мощення, додати
освітлення та інфраструктуру

Лісовий спуск

Відновити спуск

Художній спуск

Зробити наявні сходи освітленими
та безпечними

Торговий спуск

Активізувати наявний
зв’язок та освітити

Другорядні вулиці

Створюємо активні міські простори
на другорядних вулицях.

Дім клоунів

Створити активний простір
біля Дому клоунів

**Площа
навколо собору**

Зробити вільний
доступ та
активувати простір

Музей звуку

Створити активний
простір біля музею

Простір перед університетом

Активізувати наявний простір

**Територія активізації
Херсонського скверу**

Можливості

Нагірний
бульвар

Зв'язок

Херсонський
сквер

Центр

Молдаванка

Пересип

**Місце сходження
трьох районів**

Недоліки

Неактивні
фасади

На вулиці відсутнє озеленення,
освітлення та зручне мощення

Периметр
з непривабливим
видом

Пропозиція

Активізувати периметр університету

Відкрити Художній двір

Відкрити Лікарняний двір

Оновити Нагірний бульвар

Створити зелений зв’язок узвозом Маринеско

Оновити Херсонський сквер

Створити видовий об’єкт входу до Центру

Створити видовий об’єкт входу до Пересипу

Перетворити вулиці на комфортний пішохідний зв’язок

Створити видовий об’єкт входу до Молдаванки

Агенти змін a3.kyiv.ua

Команда проекту

Олександр Анісімов

Андрій Батін

Маргарита Гогун

Максим Головко

Юрій Грановський

Роман Дима

Маргарита Заіменко

Олександр Колодько

Андрій Куцак

Марина Шишка